

Nakolik je člověk zvířetem?

Podle Komárka je třeba hodnotu jedince i světa akceptovat, ne od základu revidovat

Kniha *Příroda a kultura* biologa a filozofa Stanislava Komárka nabízí zajímavou interpretaci světa, v němž žijeme. Pozoruhodným způsobem kombinuje biologické znalosti s filozofujícím pohledem nejen na výsledky vědeckého zkoumání, ale i na vědu jako takovou.

Jakub Jirsa

V jedenadvacátém století si budeme muset zvyknout, že kombinace několika vědních oblastí již není okrajovou zajímavostí, nýbrž základním předpokladem k řádnému uchopení sebemenšího zlomku skutečnosti.

Kombinace vědních oborů v přírodovědné oblasti na straně jedné a v oblasti věd humanitních na straně druhé jsou již delší čas uznávány a většina posledních nositelů Nobelovy ceny se pohybuje právě v těžko zařaditelných oblastech. Dnes se však stále více začíná ukazovat, že může dojít i k určité kombinaci samotné humanitní a přírodovědné oblasti.

Tématy na pomezí oblasti přírodovědecké a humanitní se Stanislav Komárek, v současné době vedoucí katedry filozofie na přírodovědecké fakultě, věnoval i v několika svých dřívějších pracích - *Dějiny biologického myšlení*, *Lidská přirozenost*, a ve svých esejích: *výbory Hlavou dolů*, *Pítevní praktikum pro pokročilé*. V knize *Příroda a kultura* však poprvé předkládá v ucelené a propracované podobě vlastní filozofické myšlenky, které ve svých starších pracích spíše jen naznačoval.

Věda to je, ale hezké to není

Komárkovi nejde ani tak o popis odlišnosti či analogii přírody a kultury, ale spíše o interpretaci procesů, které se mezi těmito dvěma sférami odehrávají. Pouští se do té oblasti, kde člověk jedná, kde je doma. Přísně vědecký výklad světa, který dosáhl jistého extrémního vyvrcholení v pozitivismu, se začíná drobit a problematizovat, když si uvědomíme složitost samotného pojmu věda. Svět je bohatší a složitější, než nám je věda s to zprostředkovat. Na povzdech „Nu, je to hezké, ale není to věda“,

Komárek symetricky odpovídá, že je mnoho případů, na které se opět hodí: „Nu, je to věda, ale není to hezké.“

Podle této krátké ukázky by se zdálo, že Komárkův přístup se pohybuje za povolenou hranici popularizace vědy a filozofie. Nikoli. Autor představuje hravě a humorně pojetí interpretace světa, které ukazuje, jak vypovídat o světě a přitom si uvědomovat meze těchto výpovědí. Přesné myšlení toho-

„Kultura je v podstatě cosi jako pokračování přírody jinými prostředky“

to typu, vystihující zároveň mnohoznačnost skutečnosti a usilující o její co nejpřesnější vystižení, navíc zamezuje možnému zneužití.

Jako mnoho soudobých myslitelů klade i Komárek důraz na jazyk a jeho užití. Užívání lidského jazyka na jedné straně odhaluje náš vztah k přírodě a kultuře, zároveň však ukazuje mnohé podvojnosti

a paradoxy. Ty však nevypovídají o paradoxnosti světa jako takového, spíše jsou znakem paradoxnosti právě našeho jazyka a myšlení. „Pokud se nezabydíme v paradoxech, je reálné nebezpečí, že se paradoxy zabydli v nás,“ píše Komárek. Snaha vyznat se v paradoxech je podle něj snahou o interpretaci příběhu našeho postavení ve světě. Bytí má povahu příběhu a jako takové je otevřené interpretaci.

Každé vnímání okolní skutečnosti je již její interpretací, jiný než interpretativní přístup ke světu nemáme a i lidské já vzniká schopností interpretovat jevy kolem sebe jako výsledek vlastního záměru. Sčítávají se zde tak dva interpretované a zároveň interpretující póly. Na jedné straně člověk vědomě interpretuje sám sebe ve svých mýtech a později naukách (nevědomě dle archetypálních představ), na straně druhé má i příroda tendenci interpretovat sebe samu.

Darwinova teorie a viktoriánská Anglie

Již v dřívějších Komárkových pracích se ukazuje silný vliv ně-

mecké biologie, zejména pak Adolfa Portmanna, podle něž hraje v přírodním světě tzv. sebe-reprezentace, představování sebe sama vnějšími jevy, stejně pod-

„Co se děje, děje se, a je to dobré či dobručné, ale rozhodně těžko odmítnutelné“

statnou roli jako „skryté“ parametry typu genetického zápisu či fyziologických dějů.

Dalším z oblíbených témat Komárkových knih je sociomorfní modelování nejen biologické skutečnosti, tedy například popis přírody v analogiích ke společenskému uspořádání. Darwin ve své teorii promítá do přírody viktoriánskou Anglii nastupujícího kapitalismu, Lysenko nutnost přizpůsobení se v totalitním režimu nutností.

Příroda je pramenem kreativity, ale společnost zase utváří náš náhled na přírodu. Analogická povaha skutečnosti vůbec Komárkovi dovolu- je rozehrávat mnoho úvah

o prostoru mezi přírodou a kulturou. Kultura se pak ukazuje jako pokračování evoluce jinými prostředky.

Jak se tedy pohybovat mezi kulturou a přírodou, jak se orientovat ve světě, když i neotřesitelné teorie, které ve svém světě vysvětlují skutečnost tak jednoznačně, ukazují svoji nejednoznačnost a problematičnost? Předpokladem zralé osobnosti je vědomí souvislosti orientace ve světě s porozuměním nesamozřejmosti vlastní kultury.

Svět jako celek a naše individuální místo mají každý svou hodnotu, kterou je třeba spíše akceptovat, než revolučně revidovat. V rámci úvah o přírodě a kultuře nelze jednoznačně stanovit, kde je pramen hodnoty pro náš svět a náš život. Pohlížet na mimolidskou přírodu jako na substrát bez ceny je barbarství, stejným barbarstvím je však podle Komárka odepírat hodnotu lidskému světu a vývoji v něm.

Komárek Stanislav, *Příroda a kultura*: svět jeví a svět interpretací. Vydalo nakladatelství Vesmír, Praha 2000, 184 stran. Doporučená cena 198 Kč.

Kresba Jan Tomaschoff